
CATALÀ DE L'ALGUER: ANÀLISI INSTRUMENTAL D'UN TEXT ORAL

Francesc Ballone
Universitat de Sàsser

1. Introducció i objectius

Durant un precedent treball¹ hem evidenciat algunes notables divergències interpretatives presents en literatura, relatives als fonemes mitjans tòncics de l'alguerès (/e/, /ɛ/; /o/, /ɔ/), intentant individuar també algunes entre les possibles causes. Entre les hipòtesis allà avançades, una en particular feva referència a un possible canvi fonemàtic succeït en lo temps passat entre les diferents tractacions consultades. Al contrari, però, una verificació encreuada de textos escrits de quatre autors de llengua mare algueresa entre el 1899 i el 1988 suggeria – per la part relativa a la *pronunciació* de les vocals tònciques – una continuïtat fonemàtica pràcticament total² a dins de l'interval temporal considerat (d'aquí envant nos referirem a la hipòtesi de la continuïtat com *hipòtesi 1*). Tal resultat és vengut, doncs, d'una anàlisi teoricocomparativa, amb el propòsit de l'autor d'aprofundir la qüestió «a través d'anàlisis experimentals sobre el parlat produït en l'arc de temps considerat, enregistrat en suport magnètic i possiblement posat a disposició dels lingüistes».³

Los objectius del present estudi són:

1. L'aprofundiment de la *hipòtesi 1* a través d'anàlisis experimentals d'un text oral, constituït d'una entrevista efectuada de l'emissora T.R.C. (*Tele Riviera Corallo*) al primer de març del 1983.⁴

¹ Ballone 2008.

² Recordem que nos sem referits a descripcions de tipus fonètic-fonològic (lo terme és nostre; los autors parlen normalment, com ja anticipat, de *pronunciació*) i no de tipus ortogràfic. Sobre un total de 268 transcripcions encreuades, solament en un cas s'és trobada discordança. Endemés, una ulterior anàlisi experimental efectuada en lo mateix treball suggeria que la mateixa discordança observada fossi atribuïble més a un error de transcripció de part d'u dels autors consultats que a un efectiu canvi fonètic rellevant (fonemàtic).

³ Ballone 2008: 16.

⁴ Veg. més a sota la fitxa de l'entrevistada. Regraciem Luca Scala per haver conservat i haver-nos posat a disposició la cinta magnètica VHS de la susdita entrevista.

2. L'adquisició, a través del mateix text, de dades experimentals que permetin d'aprofundir la qüestió de la «vocal de paso» (Kuen) o «vocal epentètica» (gran part de la literatura) de l'alguerès.⁵

2. Fonts i metodologia

2.1. Tractament del material audiovisual

Lo corpus analitzat és constituït, segons anticipat en lo precedent paràgraf, d'una entrevista efectuada de l'emissora T.R.C. (*Tele Riviera Corallo*) l'1 de març del 1983 a la senyora Isabeta (Elisabetta) Camerada. Una còpia de tal entrevista, enregistrada en format VHS enregistrada en directe durant l'emissió, és estada transferida (2008) en suport digital en format VOB i successivament convertida en format MPG: la conversió en aquest últim format nos ha permetit de penjar a internet la nostra font, posant-la així a disposició de tots los estudiosos interessats.

Encara, a fi d'acomplir els sobredits objectius, havem seguit los següents ulteriors procediments:

- netejada parcial de la traça àudio amb el programa *Adobe Audition 1.5*;⁶
- anàlisi espectral, a través del programa PRAAT, de:
 - a) tots los segments vocàlics pertanyents al sistema tònic;⁷
 - b) part dels segments vocàlics funcionals a l'aconsegüiment de l'*objectiu 2*.

En tals anàlisis havem considerat per cada fon la durada i les freqüències F1, F2 i F3. Durant los mesuraments havem excluït aquellos segments en los quals les formants no eren clarament definides.⁸ En casos de mateixos segments

⁵ En la mateixa literatura, però, tal segment vocàlic és, a voltes, anomenat *paragòdic* (veg. Caria 1990: 9 i Manunta 1988: 50). De part nostra utilitzarem l'adjectiu *paragòdic* solament en relació a insercions de tipus epitètic (veg. més a sota al final del paràgraf § 3.2.2. i nota 42). Al mateix temps havem trobat en literatura l'adjectiu *epentètic* referit a casos de vocal protètica [a] (spaghetti → “[a]spaguets”) o d'obertura en [a] de [e] i [ə] originals (veg. Lloret-Jiménez 2005). En lo present estudi utilitzarem l'adjectiu *epentètic* segons n'escriu Recasens (1996: 67, § «Epèntesi») en la part relativa a casos d'inserció vocàlica entre dos nexes consonàntics en fonètica sintàctica.

⁶ Ambdues les versions, amb neteja parcial i sense neteja, són disponibles a partir de la pàgina web <http://www.sre.urv.es/irmu/alguer>, a la secció dedicada a la revista «Insula».

⁷ Recordem que una vocal que fa part del sistema tònic no és necessàriament accentuada (Mascaró 2002: 93).

⁸ Per exemple, casos de sobreposició de més veus, de presència de formants altament inestables a causa de la rapidesa d'elocució, de manca de producció d'ondes sonores, de producció d'ondes sonores poc intenses.

presentes en contextos similars (per ex: «[...] muntó» ; «[...] muntó») s'és analitzat lo segment amb les freqüències més clares.

Per acomplir l'*objectiu 1* havem confrontat, en fi, les dades obtengudes amb la relativa transcripció fonètica present en lo *Diccionari Català de l'Alguer*⁹ (d'aquí envant: DCA).

Per acomplir l'*objectiu 2* havem confrontat les dades obtengudes amb material audiovisual ja disponible en línia i amb part de la literatura que tracta d'alguerès.

2.2. *Problemàtiques i potencialitats de la font utilitzada*

Treballar amb documents sonors enregistrats durant lo s. xx pot constituir una via més directa a la comprensió d'alguns fenòmens de canvi lingüístic, respecte a la simple consultació de la relativa literatura. D'altra banda, però, aquesta última pot constituir instrument importantíssim a fi de contextualitzar un text oral i comprendre si i en qual mesura alguns fenòmens lingüístics allà presents són bastant difosos a dins d'un determinat sistema lingüístic o si, al contrari, se tenen de considerar més propis del locutor (formes idiolectals poc comunes o no bones qualitats fisicofisiològiques¹⁰ que alteren la normal pronunciació).

De part nostra, en lo present estudi havem considerat lo recurs a la literatura fins i tot indispensable, a causa sigui de l'escassiu de documents sonors consultables que presentin característiques similars amb l'entrevista objecte d'anàlisi, i sigui d'una certa probabilitat que el parlar de l'entrevistada sigui afectat de fenòmens de *cansament articulatori*¹¹ (d'aquí envant: *variable 1*) i/o de no bones condicions fisicofisiològiques¹² (d'aquí envant: *variable 2*).

Per fer alguns exemples concrets:

a) En l'entrevista és present un cas (repetit dues voltes) de *fricativa bilabial* [β]:

- (1a) «[...] jo lo maití ('vogava') [β]ogava [...]» [185''76 – 187''83]¹³
 (2a) «[...] jo la tarda ('vogava') [β]ogava [...]» [189''29 – 191''33]

En manca de referències bibliogràfiques relatives a l'alguerès, fórem pogut supondre que tal al·lòfon de /v/ fossi present en lo català de l'Alguer, segons context, d'una manera similar a l'*aproximant* bilabial en alguns parlars cata-

⁹ DCA 1988.

¹⁰ Veg. més a sota nota 12.

¹¹ Schirru 1989: nota 81.

¹² Veny: 1986: 92, § 126.

¹³ Les referències temporals són relatives al *file* àudio parcialment «netejat» (veg. més endamunt nota 6).

lans.¹⁴ Al contrari, però, observat que a tal propòsit la literatura a nostra disposició és bastant rica i concorda unànimement en considerar la normal pronunciació de /v/ en alguerès com fricativa labiodental,¹⁵ és més verossímil que nos trobem a davant d'un cas atribuïble en part¹⁶ a les *variables 1 i/o 2*.

b) En les mateixes frases «(1)» i «(2)» són presents també dos casos de fricativa velar (palatovelar?) sonora [ɣ].

(1b) «[...] jo lo maití («vogava») vo[ɣ]ava [...]» [185''76 – 187''83]

(2b) «[...] jo la tarda («vogava») vo[ɣ]ava [...]» [189''29 – 191''33]

A tal propòsit així n'escriu Recasens (1993: 234, 235, § 7.2.3.1.):

Segons Kuen (1932-34) es tracta també de la realització normal en alguerès, si bé enquestes personals revelen que /g/ sol fer-se oclusiva entre vocals i a la resta dels contextos en aquell dialecte.

Tot això considerat, en virtut del fet que les enquestes de Kuen són estades fetes alguns decennis primer de les de Recasens, és possible que les dues diferents interpretacions no siguin en realitat incompatibles, però sí referides a dues èpoques entre les quals siguin intervengudes algunes modificacions fonètiques en la línia diacrònica. Tal hipòtesi, d'aprofundir amb l'anàlisi d'altra documentació audiovisual, implica la possibilitat que una producció no oclusiva de /g/ de part del nostre locutor no és necessàriament deguda a les *variables 1 i/o 2*. Endemés, com recorda el mateix Recasens (1993: 234.235, § 7.2.3.1.), la condició de *locutors d'edat* no compromet necessàriament la producció d'oclusives:

[...] /k/ es fa [k] i /g/ es fa [g]. Aquestes realitzacions estan força esteses en mall. i men., sobretot entre parlants d'edat avançada i en un tipus d'elocució emfàtica.

Los exemples *a)* i *b)* fan referència a la utilitat de l'ús de la literatura en casos potencialment problemàtics com lo nostre. Un ulterior aprofundiment en tal sentit siguerà fet a través de la confrontació de part de les dades obtingudes amb les ja presents a dins d'un estudi experimental més ampli efectuat de l'autor del present article.¹⁷

¹⁴ IEC (1999: 12, § «Aproximants»).

¹⁵ Entre molts altres: Caria (1996: 18), Kuen (1932: 29), Palomba (1906 reimpressió 2001: 8/b), Prieto (2004: 47), Recasens (1996: 195-196, § 2.2.2).

¹⁶ De fet, aquesta hipòtesi té de tendre en compte la possible intervenció d'altres variables, per exemple de tipus contextual (se noti en les mateixes paraules casos de manteniment de l'articulació labiodental: «voga[v]a»; «voga[v]a»).

¹⁷ Veg. més a sota nota 36.

Sem conscients que fer recerca foneticofonològica sobre un text oral produït d'un locutor d'edat pot requerir una notable prudència metodològica; al mateix temps però creiem que val la pena intentar enfrontar aquestes dificultats, almanco en virtut d'un fet no secundari: la locutora, (repetim) nada al 1883, tenia quasi 50 anys quan H. Kuen publicava el seu *El dialecto de l'Alguer i su posición en la historia de la lengua catalana* (1932). Des d'aquesta perspectiva és possible que en los 50 anys successius a la venguda de Kuen l'alguerès hagi inclòit alguns elements de novetat absorbits de la nostra locutora; al mateix temps, però, és legítim supondre que una locutora ja adulta (fins i tot anciana, si considerem los estàndards de vida del temps) en los anys 30 del s. xx no parlessi, al moment de l'entrevista, una llengua completament diferent respecte a la descrita del lingüista alemany.

2.3. Informant

2.3.1. Fitxa tècnica de l'entrevista

L'Alguer (Sardenya), 1 de març del 1983

Entrevistador: Lucio Marinaro

Participant: Isabeta (Elisabetta) Camerada

– *Professió:* dona de casa

– *Lloc de naixement:* l'Alguer

– *Data de naixement:* 2 de març del 1883

– *Tema:* records de vida

Entrevista efectuada a casa de la família Scala al carrer de les Monges 18, al 1r pla. Present, endemés de l'entrevistador i de l'entrevistada, alguns parents i amics d'aquesta.

3. Resultats i discussió

3.1. Dades relatives a la hipòtesi 1

Després d'alguns mesuraments previs,¹⁸ los segments finalment considerats en lo present estudi són 56, entre els quals 43 inherents a la qüestió d'una presumpta continuïtat fonemàtica a dins del sistema vocàlic tònic de l'alguerès (*hipòtesi 1*).

Com se pot veure en la *Fig. 1*, part dels segments tòncics analitzats ocupa una zona d'existència bastant ampla (particularment los al·lòfons de /i/, /e/, /ɛ/, /a/),

¹⁸ Pel que fa als criteris d'inclusió, veg. més damunt § 2.2 i nota 8.

amb una certa tendència centrípeta observable en la part mitjana i baixa del trapezi vocàlic (/e/, /ɔ/, /o/ i sobretot /a/).

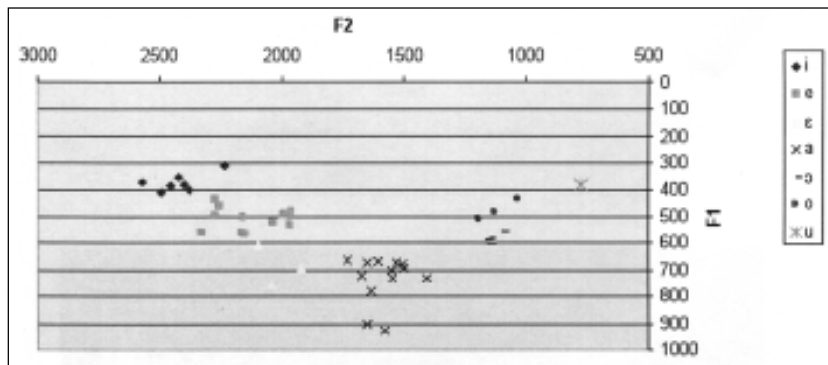

Fig. 1: Zones d'existència dels al·lòfons de (respectivament, d'en alt a l'esquerra en sentit antihorari): /i/, /e/, /ɛ/, /a/, /ɔ/, /o/, /u/.

Lo fenomen de parcial centralització a dins del sistema tònic pot ésser en una certa mesura afectat de les *variables 1 i/o 2*. Al mateix temps, però, se té de tindre compte que els segments ara considerats se troben sovent en diferents contextos fonològics i prosodicointonatius, la qual cosa pogueria haver contribuït a una certa manca de regularitat en la producció fònica.

Allò, però, que més nos interessa per acomplir l'*objectiu 1* és que les zones d'existència observades resulten en tot cas coherents amb les corresponents transcripcions presents en lo DCA (reportades en l'Apèndix II). Aquest resultat pareixeria, doncs, adjunyar algunes primeres dades experimentals en favor de la *hipòtesi 1*.

3.2. Dades relatives a l'existència i qualitat de la vocal epentètica

Per l'aprofundiment de la qüestió de la «vocal de paso» considerem necessari utilitzar dos diferents nivells d'anàlisi:¹⁹ lo primer relatiu a l'*existència* mateixa del fenomen i el segon relatiu a la sua *qualitat*.

¹⁹ En realitat los dos nivells se tenen de considerar al mateix temps distinguits i fortament interrelacionats.

3.2.1. Existència del fenomen

Una primera mostra del reconeixement del fenomen se troba en lo ben conegut passatge de Kuen, segons lo qual

cuando advertí a algereses ilustrados de que pronunciaban una vocal de paso en frases como **dití grós** etc., al principio no querían creer en la realidad de este fenómeno, pues en la pronunciación lenta con la atención aplicada por igual a ambas palabras no tiene lugar (**lu dit grós**); sólo cuando empezaron a fijar-se en la pronunciación de las palabras en la frase corriente, se convencieron de su aparición.²⁰

Los estudiosos que después de Kuen han tractat de tal fenomen han arribat a conclusions a voltes diferents, fins i tot antitètiques,²¹ encreuant, sovent sense distinguir-les, consideracions de caràcter descriptiu amb consideracions de tipus prescriptiu.

Si avaluem lo fenomen des del punt de vista del desenvolupament diacrònic, un possible esquema és present en Lloret–Jiménez:²²

(1)		
a. Until the XIX century:	delection	cf. cap de mort [kà ðe mólt]
b. Around the 30s:	delection/excrescent vowel[...] ²³	short [i], [i.è] (\neq /i/) (Kuen 1934)
c. From the 1990s:	epenthesis	[i] (=i/) (Loporcaro 1997)

Aquest model col·lideix parcialment en lo punt *c* amb el que escriu Pais (1970: 70), segons lo qual la discriminant principal en la producció d'elisió és de tipus prosodicocontextual²⁴ i no diacrònic. Tal afirmació del Pais pareix aplicable també a l'alguerès actual a exemples ben vius com «Cap d'Any» [kadɛ'an], «Cap de la Caça» [kadɛra'ka's'a], «cop de cap» [kɔdɛ'kap^h], etc.²⁵

²⁰ Kuen 1934: 36.

²¹ Pel que fa a aquest últim cas, veg. per exemple Manunta (1988: 50-52) d'una part i Bertino (2001: 94) de l'altra.

²² Veg. Lloret–Jiménez (2005 § I (6) «Diachronic development of [i]-epenthesis» [se citen fonts]).

²³ «[Levin 1987]».

²⁴ Així n'escriu Pais: «Il *p*, il *t* e l's finale si tacciono dinanzi a consonante. Le prime due, però, specialmente dinanzi a *de*». Se noti en tot cas que l'adverbi «specialmente», present en la segona frase, atenua la peremptorietat de la primera frase, deixant obertes les qüestions: 1) de l'efectiu nivell de generalització del fenomen; 2) de l'eventual alternativa (fonètica) al procés d'elisió en los susdits casos.

²⁵ Citem altres exemples disponibles en línia (locutor: Vicent Caria; per l'adreça internet veg. més a sota n. 28): «cop de mà» → [kɔd]e ma; «cap vermell» → [kav]ermell. Per contra, veg. més a sota (8) un exemple alternatiu a la regla de Pais, on /t/ final seguit de /de/ no s'elideix però sí a dins del nexa consonàntic hi ha producció de vocal epentètica.

També pel que fa al punt *a* és possible trobar exemples discordants a dins de l'escassa literatura present.²⁶ Endemés, lo passatge de Kuen citat més a damunt («no querían creer en la realidad de este fenómeno, pues en la pronunciación lenta [...] no tiene lugar») pareix introduir una eventualitat no considerada en (1), o sigui *pronunciació d'ambdues consonants en contacte sense producció de la vocal epentètica*:

[...] **lu dit grós** [...]

Aquesta *tercera possibilitat* en realitat no és incluída ni manco de Bertino.²⁷ Recasens per part sua considera que

el període explosiu de C1 oclusiva presenta un element vocàlic breu [...] aquesta realització depèn del parlant i del context consonàntic; és particularment freqüent en contacte amb una consonant dorsal.²⁸

A diferència doncs del Bertino, Recasens considera el fenomen de la vocal epentètica «particularment freqüent», sense excloure doncs, endemés de la possibilitat d'elisió, altres possibilitats – en tot cas no cita ningun exemple. L'únic cas que fins ara coneixem resta doncs «**lu dit grós**» reportat de Kuen. En l'avaluació de tal exemple, però, és menester de fer altres tipus de consideracions: quant és fiable una «pronunciación lenta con la atención aplicada por igual a ambas palabras»? Hi és la possibilitat que algú entre aquestos «ilustrados» consideressi la vocal epentètica com un fenomen lingüístic d'estigmatitzar i per això hagi condicionat la pròpia pronunciació «lenta» de manera innatural en lo sistema de l'alguerès?

Algunes respostes a aquestes demanes poguerien venir, per exemple, de la presència d'altres casos assimilables al de damunt en lo parlar (relativament) espontani d'un subjecte possiblement no «ilustrado»; a tal propòsit, en lo text oral analitzat, són presents alguns exemples bastant clars de fonemes consonàntics en contacte que, si bé incluíts en la casuística de Kuen i de Bertino, no produeixen ni so epentètic ni elisió d'u dels dos sons en contacte. Se vegin:

(2) «[...] só... jo no me recor[tk]uant [...]»	[33°62 - 35°44]
(3) «[...] quan és mal dia esti[k ^h t]ot lo dia seguda [...]»	[86°18 - 88°67]
(4) «[...] acollin[ts]arment d'en terra [...]»	[135°97 - 138°37]

²⁶ Veg. Kuen (1934: 36), que cita un cas de [i] epentètica acollit del Guarnerio: «un salpent de seti cats».

²⁷ Bertino 2001: 8/q, 8/r –exemples 1-19.

²⁸ Recasens 1993: 67.

De fet, l'espectrograma relatiu als tres casos ara considerat no mostra signes considerables d'inserció vocàlica. És també digne de nota el fet que la mateixa locutora produeix en la mateixa entrevista vocal epentètica a dins d'un grup /-t##k-/ (alternativament doncs a 2):

(5) «[...] no li he di[ti(?)k]e no ha tengut moneda de ne comprar [...]» [262"20 - 264"82]

Se vegin encara altres casos de presència bastant clara d'inserció vocàlica en lo text de xa Isabeta:

(6) «[...] que jo he fe[ti(?)d]e tot, he treballat de tot [...]» [104"41 - 107"69]

(7) «[...] jo li don[ki(?)r]a salut [...]» [408"55 - 411"05]

(8) «[...] i que tengui tots los sentimen[tsi]com los tenc jo [...]» [417"23 - 420"78]

En mancaça d'un arxiu sonor ample i consultable no és possible fer consideracions representatives del sistema llengua alguerès relativament a la freqüència d'ús d'aquestos resultats. Al mateix temps, però, a dins de fragments d'altre material audiovisual disponible, no és impossible trobar alguns exemples anàlegs als ja citats, suggerint per exemple que el manteniment de dos nexes consonàntics²⁹ en fonosintaxi no és un resultat produït solament del nostre locutor:

(9) «[...] i teniva els amics més ancian[tšd]e mi [...]» [16"10 - 19"60]³⁰

3.2.2. *Qualitat del fenomen*

Una primera descripció de tipus més qualitatiu de la vocal epentètica en l'alguerès és feta del mateix Kuen:

(10)
La vocal de paso es muy vacilante en su sonido y en su claridad. Las más de las veces suena como una *i* o *e* fugazmente articulada [...].³¹
Represento por letras elevadas y diminutas las vocales anteriores *i*, *e* articuladas rápidamente y las vocales centro-anteriores *ĩ*, *ẽ* puestas en contacto con consonantes dentro de la frase fonética.³²

Aquesta descripció fa referència sigui a la durada del segment («fugazmente»), sigui a la col·locació formàntica del mateix.

²⁹ Nos estem referint, òbviamnt, a nexes consonàntics inclosos en la citada casuística de Kuen.

³⁰ Entrevista consultable a l'adreça: <http://prosodia.uab.cat/atlesentonacio/enquestes/alguer/alguer/es/alguer/homes/entrevistes/video.html> (locutor: Vicent Caria).

³¹ Kuen 1932: 33.

³² *Ibid.*, pàg. 19, § «Vocales reducidas».

a) *Durada del segment*

Kuen inclou la «vocal de paso» entre el grup de les vocals «reducidas». Com recorda Recasens,

(11) La presència d'accent comporta moviments articularis més precisos i més *extensos*³³ [cursiva nostra]

i doncs pareix normal que les vocals no accentuades siguin tendèncialment més breus. Kuen, però, en la descripció de les normals «Vocales átonas», no utilitza els mateixos adverbis *rapiditat* i *fugacitat*.³⁴ Pot ésser, doncs, que per l'autor alemany lo segment epentètic sigui articulat amb una rapiditat major respecte a les normals vocals àtones.

Suponent ara que la zona d'existència de la «vocal de paso» sigui coherent amb les indicacions presents en (10), en l'avaluació de la durada de tal vocal utilitzarem com terme de comparació les dades anàlogues relatives als al·lòfons de /i/, /e/ pertanyents al sistema tònic (TO) i àton (ÀT), considerant-ne les respectives durades mitjanes i confrontant-les amb la durada mitjana dels casos d'epèntesi:³⁵

(12)				
/e/ TO	(11 mesuraments)	durada mitjana:	188,70	mls
/i/ TO	(7 mesuraments)		164,57	mls
/e/ AT	(5 mesuraments)		86,21	mls
/i/ AT	(4 mesuraments)		90,67	mls
Voc. epent.	(4 mesuraments)		47,01	mls

Los últims quatre mesuraments, efectuats sobre (5) (6) (7) (8), indiquen que la durada mitjana de les epèntesis considerades correspon a poc més de la meitat de la durada de les /e/ i /i/ àtones, i a més o manco un quart de les /e/ i /i/ tòniques, confirmant doncs les observacions de Kuen sobre la rapiditat de la «vocal de paso».

No tenint a disposició ningun altre estudi instrumental relatiu a la durada de l'epèntesi en alguerès, no sabem quin rol pot haver jugat la *variable 1* en los mesuraments de (12). En tot cas és possible confrontar la relació entre les durades dels segments tònics i àtons amb els valors anàlegs presents en Ballone (2008),³⁶ sobre un total de 252 casos allà mesurats, los relatius al sistema vocàlic àton (93 segments) resulten tindre una durada mitjana de 81,02 mls, contra una durada mitjana de 154,61 mls pels casos pertanyents al sistema tònic (159 segments).

³³ Recasens 1993: 53.

³⁴ Kuen 1932: 19, § «Vocales átonas».

³⁵ Tots los valors són reportats singularment en l'Apèndix II.

³⁶ L'estudi utilitzat nos permetí una confrontació amb un corpus més ampli produït de quatre locutors de sexe femení (252 mesuraments).

En termes *relatius*, doncs, la durada mitjana dels segments àtons considerats en l'estudi ara citat correspon al 52,40% de la durada dels segments tònic. Pel que fa a (12), la durada mitjana de /e/ àtona correspon al 45,69% de la respectiva tònica, mentre en lo cas de /i/ el valor munta al 55,09%, indicant que la *variable 1* en aquest cas no pareix haver alterat massa les proporcions de durada entre sistema tònic i àton.

En termes *absoluts*, la locutora ha produït segments lleugerament més llongs, més o manco d'un 10%³⁷ respecte als presents en lo citat corpus més ampli, i no se pot excloure en aquest cas una certa influència de les *variables 1 i/o 2*. Recordem que les consideracions de tipus *absolut* i *relatiu* presents a dins del present subparàgraf són funcionals a la comprensió, almanco indirecta, de la fiabilitat del locutor relativament al tema de la durada de la vocal epentètica.

b) *Qualitat del segment*

Semblantment amb les consideracions presents en (10), Recasens identifica l'epèntesi en qüestió

amb una [i] àtona centralitzada ([i]),³⁸

però també, en altre context,

aquesta vocal ([ë]) pot ser inserida entre C1 oclusiva implosiva i C2 immediatament següent. Es tracta d'una realització més freqüent que [i] per tal com sol aparèixer en contacte amb consonants no dorsals.³⁹

La dificultat de col·locar definitivament tal vocal pot ésser en part causada de la normal rapidesa que caracteritza la fase d'*aguantada* d'aquest so, i en part perquè el mateix és normalment no accentuat.⁴⁰

De fet, los mesuraments de les insercions vocàliques presents en (5) (6) (7) (8) (veg. *Fig. 2*) pareixen confirmar sigui la presència dels al·lòfons en lo quadrant d'en alt a l'esquerra (on se col·loquen los sons propostos de Kuen), sigui la distribució a dins d'una ampla zona d'existència: aquest últim fet, considerant també que el perímetre de tal espai és estat format de solament quatre segments, fóra coherent amb l'atribut «muy vacilante» present en (8).

³⁷ Havem considerat lo conjunt de les vocals tòniques (179,32 mls) i de les àtones (88,20 mls) presents en «(14)».

³⁸ Recasens 1993: 67.

³⁹ *Ivi*, pàg. 76, § «Epèntesi».

⁴⁰ És digne de nota el fet que en alguerès hi ha almanco un cas de possible excepció (veg. més a sota al final d'aqueix mateix paràgraf i nota 42).

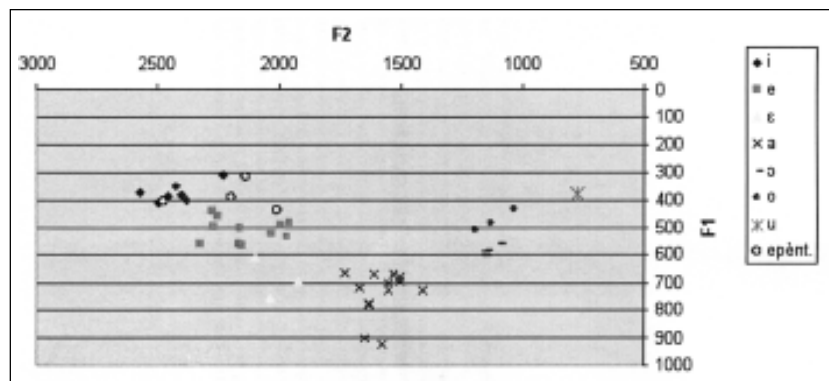

Fig. 2: Zona d'existència dels al·lòfons atribuïbles a la vocal epentètica.

Considerant lo tema de la col·locació formàtica de la vocal epentètica, és possible que en lo cas del nostre informant se tengui de tindre en consideració també una possible intervenció de les *variables 1 i/o 2*. De fet, los mesuraments relatius a les /e/ àtones mostren una notable dispersió vocàlica en direcció centrípeta, d'una mesura molt superior a altres dades presents en literatura referides a les normals vocals àtones.⁴¹ D'altra part però, des d'un punt de vista més general, la col·locació dels quatre al·lòfons a dins d'una zona lleugerament més propera a /i/ (sobretot en consideració de la col·locació dels al·lòfons de /i/ àtona) fóra coherent amb una general assimilació sistemicoperceptiva de la vocal epentètica amb el fonema /i/. Això no solament de part d'alguns estudiosos que han escrit sobre el fenomen: hi ha almanco un cas bastant clar, en la llengua col·loquial, d'epèntesi que en alguns casos esdevé epítesi (o paragoge) adquirint un accent d'intensitat primari:

«On[ti] sés anat?»⁴² → «On[^hti]?».

La vocal resultant, una /i/ tònica, pareixeria confirmar la hipòtesi de l'atribució fonemàtica a /i/ dels al·lòfons de la «vocal de paso».

⁴¹ Ballone 2008: Apèndix V).

⁴² És possible que, a causa de variables lligades al context prosòdic (o altres variables), l'accent secundari de la susdita paraula fonètica, que cau teòricament sobre la /o/ inicial, se postpongui i caigui sobre la vocal d'inserció («on[ti] sés a[^hnat^h]»). Una certa freqüència d'ús d'aquest fenomen pogueria ésser la causa o una de les causes de la *lexicalització* de la vocal epentètica en aquest exemple.

4. *Conclusions*

Des del punt de vista de l'anàlisi diacrònica de l'alguerès les dades donguerien un primer suport «experimental» a la hipòtesi de la *continuitat* a dins del sistema vocàlic tònic (*hipòtesi 1*).

Pel que fa a la qüestió de la «vocal de paso», l'anàlisi del nostre text oral, encreuada amb algunes dades presents en literatura i amb altre material audiovisual, pareix confirmar la natura «fugaz» i «vacilante» (Kuen) de la mateixa, endemés de posar en discussió alguns models diacrònics o contextuals que no consideren la possibilitat del simple manteniment d'alguns sons consonàntics en contacte o que obren una simplificació excessiva relativament a les possibles causes del fenomen.

Quant més en futur se disponguerà d'un corpus audiovisual ampli i consultable, tant més se pogueran aprofundir directament i experimentalment aquestos i altres aspectes del català de l'Alguer parlat al s. xx.

APÈNDIX I

ENTREVISTADOR: [...] *numero 18 di via Sant'Erasmus, al primo piano, dove abita Elisabetta Camerada. È una donna che non ha compiuto grandi cose nella sua vita, però un fatto è importante: è nata*

[0:30]

il 2 marzo del 1883, cioè domani compie cento anni. Come sta s...? Bene sta lei?

ENTREVISTADA: Sí senyor, ja estic bé.

ENTREVISTADOR: *Senta, escolti, a quanta anys s'és casada vostè?*

ENTREVISTADA: Ah... só... jo no me record quan...

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Al mil nou-cents i quatre.

[1:00]

ENTREVISTADA: Quanta anys s'és casada?

FILLA DE L'ENTREVISTADA: [remor] Del mil nou-cents i quatre, só nada jo, pròpio...

ENTREVISTADA: ...ella és la primera.

ENTREVISTADOR: *La signora che vedete inquadrata da quella parte è la figlia, che si ch[iama]...*

FILLA DE L'ENTREVISTADA: ... Caria Santina. Santina.

ENTREVISTADOR: *Santina Caria. La... Elisabetta Camerada vive..., che è vedova Caria, vive con la figlia. La signora ha avuto 8 figli, e quanti sono vivi di questi figli? Assai fills són vius, d'aqueixos que ha tengut?*

ENTREVISTADA: Sis.

ENTREVISTADOR: Sis fills.

ENTREVISTADA: [mou el cap de manera afirmativa].

ENTREVISTADOR: Vénen sempre a la trobar-la, sí?

[1:30]

ENTREVISTADA: Sempre.

ENTREVISTADOR: Vostè com... com passa la jornada? Co... Cosa fa cada dia?

ENTREVISTADA: Seguda, cada dia, que no puc fer arrés. Com faç...

ENTREVISTADOR: No ixi... no ixi a la muralla a se fer un giro?

ENTREVISTADA: A la muralla ja ix quan és bell dia, ja ix. Quan és mal dia estic tot lo dia seguda, en casa d'ella...

ENTREVISTADOR: Escolti... lo... la vida, *rispetto* a quan era petita vostè, és canviada assai?

ENTREVISTADA: Ih, un muntó!

[2:00]

ENTREVISTADOR: Del dia a la nit.

ENTREVISTADA: ... muntó!, és canviada un muntó, que jo he fet de tot, he treballat de tot, treballat en cada lloc. He treballat...

VEU: ... a collir oliva.

ENTREVISTADA: ... a collir oliva, s... só anada servidora, he treballat a l'establiment, he treballat a tirar herba a fores, he treballat als Plans,

[2:30]

veremant, carrant pedra, acollint frum... acollint sarment d'en terra...

FILLA DE L'ENTREVISTADA: I ja n'ha fet, no?, de quefer!... Altro n'hi ha encara?...

ENTREVISTADA: ... després...

ENTREVISTADOR: ...escolti, si vostè tenguessi de diure a u cosa fa... com se fa a campar fins a cent anys... cosa ha fet d'*special* vostè per campar fins a cent anys?

ENTREVISTADA: Arrés! Treballant... sempre treballant.

ENTREVISTADOR: Aquella és la cura millor.

ENTREVISTADA: Sí senyor.

[3:00]

Sempre treballant. També quan se trobava mon marit: l'hivern anava a collir oliva, jo amb mes filles, i l'estiu anava en barca a l'estany, amb ell, a ajudar-lo a pescar anguila.

ENTREVISTADOR: Col·laborava pròpio, treballava *assieme* a ell.

ENTREVISTADA: Me n'a... jo lo maití vogava i ell calava. Jo la tarda vogava, en barca...

[3:30]

ENTREVISTADOR: ... i ell salpava...

ENTREVISTADA: ... i ell campava. I de... de... [...] del camí mos feven les veus, qui mos coneixeva, que veieven [...] a mi vogant...

ENTREVISTADOR: ... anàveu amb la màquina cada dia a l'estany?

ENTREVISTADA: [fa signe de repetir, amb el cap].

ENTREVISTADOR: A l'estany amb la màquina, anàveu, cada dia?

ENTREVISTADA: A peu, anava! [riu] I els condemnats me dieven, de la... de la paret...

ENTREVISTADOR: Per cosa alhora Maria Pia, Cuguttu, Cuguttu era, hi era el Bany...

ENTREVISTADA: ... hi eren los condemnats...

[4:00]

hi eren los condemnats, hi eren los condemnats.

ENTREVISTADOR: *La vecchia Maria Pia, l'attuale Maria Pia, lo diciamo per chi non è algherese e non conoscesse queste cose, allora, nei primi anni del 1900 era un bagno penale, eh... che si chiamava Cuguttu. Maria Pia si è chiamato successivamente. Con la figlia Santina possiamo dire che è del 1904, l'età di Umberto II.*

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Sí.

ENTREVISTADOR: *Ma lui sta un po' peggio, forse, no?*

[4:30]

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Co... com Déu vol, està, no...

ENTREVISTADOR: [a l'entrevistada] Escolti, *ma* no ha tengut fills sa filla, no?

ENTREVISTADA: Qui?

ENTREVISTADOR: Santina...

ENTREVISTADA: No l'hi he dit, que no ha tengut moneda de ne comprar? No l'hi he dit? Ja l'hi he dit!

ENTREVISTADOR: Eh, *ma* jo voliva que el diguessi a la televisió... *Come sempre, le battute migliori si dicono... si sentono prima che ci sia quell'occhio magico della televisione. Questa, che non si se Tonio riesce a inquadrare in questo momento, è la pronipote, perché la signora Elisabetta, con i suoi cento anni, ha quarantacinque fra nipoti, pronipoti*

[5:00]

ed è trisavola.

FILLA DE L'ENTREVISTADA: *No, pronipoti son quarantacinque, e ventidue nipoti...*

ENTREVISTADOR: ...*ah, ventidue nipoti...*

FILLA DE L'ENTREVISTADA: ... *poi un altro i tres... trisavola és, un altro pronipote de... de tres... tres generacions.*

ENTREVISTADOR: *È trisavola, cioè non è nonna, non è bisavola, è... non è bisnonna, è trisavola. E, d'altra parte, se ha cento anni, si è sposata... a... quanta anys teniva, me pareix vint-i-un anys quant s'és casada...*

ENTREVISTADA: [fa senyal de repetir, amb el cap]

ENTREVISTADOR: Vint-i-un anys que s'és casada...

ENTREVISTADA: Sí senyor.

ENTREVISTADOR: Te... ah... temps assai és que és mort son marit?

[5:30]

ENTREVISTADA: Assai anys...

ENTREVISTADOR: Assai anys és viüda, dah?

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Trenta anys, digui-li.

ENTREVISTADA: Vint anys?

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Trenta!

ENTREVISTADA: Trenta a... *ma...* quan és mort?

ENTREVISTADOR: Eh!

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Trenta anys és mort lo babo.

ENTREVISTADA: Trenta anys és mort?

ENTREVISTADOR: Assai anys és estada casada? Vis...int amb son marit, *insomma...*

ENTREVISTADA: ... vis... int amb son marit... vint-i-set anys.

FILLA DE L'ENTREVISTADA: I vagi...

VEU: I la cua, eh!

ENTREVISTADOR: ...*eh, va be', eh, ha avut un lapsus. Comunque, la memoria c'è. Quello... l'occhio della... si sa che la telecamera fa spave... spaventare anche chi c'ha a che fare ogni giorno.*

[6:00]

Io... Quando ci troviamo di fronte a quell'occhio magico ci troviamo tutti in difficoltà, figuriamoci con questa donna. Certo è che ha una memoria di ferro, nonostante questa battuta a vuoto, che parla tranquillamente, ogni giorno an... fa la sua passeggiata, chiacchiera, e ha enunciato un meraviglioso motto: per vivere molto c'è un solo sistema: lavorare sodo per tutta la vita. E allora si vive bene. Noi... Augurem de mos trobar... fra quant? Altros cent bé va?

[6:30]

O pocs són?

ENTREVISTADA: Jo? Sí! Jo...

ENTREVISTADOR: Ja va bé per altres cent? Ja hi posa la firma?

ENTREVISTADA: Ih, *avolla* que... més lleugera só!

VEUS: [...]

ENTREVISTADOR: *Bene*, auguris. Me pareix que demà a la tarda lo parroco li faci la festa a Santa Maria...

ENTREVISTADA: No, dimecres.

FILLA DE L'ENTREVISTADA: Eh, ja és demà, dimecres...

ENTREVISTADA: ... ah, demà és dimecres, ja té raó! A les quatre.

ENTREVISTADOR: A les quatre. Mosaltros li fem auguris. Si podem, venim també a missa a mos l'escoltar-la. *Buongiorno e auguri...*

ENTREVISTADA: ... Vénqui, jo li donc la salut, que vénqui

[7:00]

gran com a mi.

ENTREVISTADOR: *Grazie*. I a tots los algueresos, naturalment...

ENTREVISTADA: ... i sa, i sa, i que tengui tots los sentiments com los tenc jo.

ENTREVISTADOR: *Grazie e buongiorno*

VEUS: [...]

APÈNDIX II⁴³

seg	paraula	sel start	sel end	dur.ms	tem.obs.	F1	F2	F3	DCA	Pàg.
a	casada	37,81	38,00	187,29	37,90	678,30	1.503,89	3.003,71	«cas[á]ra»	182
a	muralla	81,84	81,94	99,68	81,89	719,25	1.670,15	2.807,76	«mur[á]lla»	753
a	treballat	106,65	106,76	110,74	106,71	662,25	1.729,26	2.952,56	«treball[á]t»	1.060
a	plans	128,97	129,20	236,43	129,10	925,85	1.580,68	3.049,54	«pl[a]»	839
a	veremant	130,81	131,08	273,51	130,94	901,35	1.649,76	3.191,26		
a	trobava	165,48	165,61	131,63	165,53	669,54	1.531,17	2.999,38		
a	anava	169,15	169,23	74,12	169,19	693,30	1.501,89	2.790,59		
a	ajudar-lo	178,95	179,08	129,32	179,02	777,44	1.633,15	2.926,92	«ajud[á]r»	43
a	pescar	178,95	179,09	139,73	179,02	779,25	1.632,50	2.925,72	«pesc[á]r»	830
a	calava	188,57	188,75	181,35	188,66	728,07	1.550,69	2.918,55		
a	campava	194,33	194,52	190,27	194,41	703,18	1.551,89	2.809,80		
a	condemnat	225,43	225,56	130,81	225,49	666,50	1.608,53	3.021,22	«condemn[á]t»	230
a	comprar	264,57	264,73	160,54	264,63	728,84	1.410,36	2.927,14	«compr[á]r»	224
e	primera	41,74	41,94	196,21	41,84	459,22	2.256,20	2.918,42	«prim[é]r»	869
e	sempre	68,67	68,80	130,35	68,71	530,99	1.969,55	3.043,64	«s[é]mpre»	982
e	fet	105,06	105,16	107,35	105,10	482,19	1.960,51	2.851,02	«f[e]t»	526
e	estabiliment	119,93	120,19	252,70	120,05	494,04	2.272,34	2.961,71	«estabilim[é]nt»	480
e	pedra	132,50	132,76	261,62	132,62	437,89	2.273,92	2.924,61	«p[é]dra»	816
e	arrés	153,31	153,45	136,75	153,39	490,41	1.994,83	2.865,44	«arr[é]s»	90
e	també	164,61	164,76	149,39	164,64	521,35	2.035,48	3.146,06	«tamb[é]»	1.023
e	veus	201,83	202,09	264,59	201,96	564,34	2.151,72	2.954,97	«v[e]u»	1.094
e	paret	217,94	218,21	270,54	218,03	497,83	2.163,64	2.761,38	«par[é]t»	805
e	lleugera	387,77	387,95	178,38	387,86	559,17	2.166,90	2.958,80	«lleug[é]r»	684
e	dimecres	397,73	397,86	127,84	397,81	558,88	2.325,61	2.921,98	«dim[é]cres»	349
ε	terra	137,68	137,96	279,45	137,80	609,62	2.097,31	2.899,76	«t[é]rra»	1.035

⁴³ Recordem que les referències temporals són relatives a l'arxiu àudio parcialment «netejat». Les veus «DCA» i «pàg.» són relatives, respectivament, a la transcripció fonètica present en lo Diccionari Català de l'Alguer i a la pàgina del mateix diccionari on se troben los lexemes comparats. La mateixa comparació no és estada possible en los casos de verbs conjugats i del número cardinal «sis», no presents en lo DCA o presents sense la relativa transcripció fonètica.

seg	paraula	sel start	sel end	dur.ms	tem.obs.	F1	F2	F3	DCA	Pàg.
ε	hivern	167,92	168,13	214,05	167,95	691,07	1.919,36	2.884,47	«hiv[é]rn»	594
ε	peu	210,53	210,95	425,13	210,73	754,76	2.041,98	2.853,56	«[é]rra»	832
i	sis	64,83	65,02	190,27	64,92	309,08	2.234,20	2.964,11		
i	oliva	114,00	114,20	199,19	114,11	386,10	2.458,05	2.925,97	«ol[i]va»	781
i	marít	166,24	166,42	182,83	166,31	400,45	2.383,96	3.033,58	«mar[í]t»	712
i	filles	172,13	172,29	160,54	172,21	352,51	2.426,74	2.960,70	«[f]i »	530
i	anguila	179,86	180,07	208,10	179,95	372,32	2.571,39	3.128,42	«angu[i]la»	64
i	maiti	186,62	186,70	89,19	186,66	412,24	2.496,26	2.961,45	«mait[i]»	698
i	camí	200,74	200,86	121,89	200,79	383,77	2.402,26	3.017,71	«cam[i]» [sic]	168
o	munto	98,68	98,81	130,81	98,75	511,50	1.194,53	3.118,83	«munt[ó]»	752
o	tot	105,79	105,98	184,32	105,87	484,05	1.129,50	3.169,43	«[o]t»	1.048
o	servidora	116,90	117,12	222,97	117,00	434,91	1.031,98	2.905,90	«servid[ó]r»	988
ɔ	record	34,76	34,90	139,36	34,82	602,98	1.163,90	2.708,86	«rec[ɔ]rd»	916
ɔ	lloc	109,00	109,13	124,86	109,01	563,06	1.370,48	2.741,36	«ll[ɔ]c»	688
ɔ	a fores	126,00	126,25	249,73	126,14	582,23	1.150,65	3.047,08	«[ɔ]res, a»	541
ɔ	mort	325,72	325,88	163,51	325,81	601,75	1.153,68	2.823,31	«m[ɔ]rt»	746
ɔ	avolla	385,59	385,87	279,45	385,77	589,89	1.165,21	3.138,21	«av[ɔ]lla»	117
u	salut	410,06	410,32	252,70	410,18	380,37	772,44	2.992,00	«sal[ú]t»	971
i	fet [i] de tot	105,28	105,34	59,46	105,31	437,68	2.006,86	3.028,63		
i	dit [i] que	262,79	262,85	59,46	262,81	404,32	2.474,53	2.975,56		
i	donc [i] la	409,34	409,37	29,73	409,35	390,94	2.193,61	2.653,45		
i	sentiments[i]k	419,51	419,57	59,46	419,54	318,07	2.135,89	3.016,17		
e	és bell dia	83,16	83,24	86,21	83,20	454,14	1.973,86	2.744,75		
e	quan és mal dia	86,53	86,61	83,24	86,57	480,69	1.545,54	3.083,39		
e	que jo he fet de tot	104,51	104,58	71,35	104,54	464,31	1.924,55	2.959,60		
e	que jo he fet de tot	105,44	105,56	118,92	105,49	483,30	2.082,15	2.932,40		
e	he treballat de tot	106,11	106,19	71,35	106,16	465,79	1.792,59	2.959,08		
I	establiment	119,68	119,77	98,11	119,72	389,09	2.295,41	2.879,91		
I	tírar herba	124,57	124,66	96,62	124,62	426,49	2.349,95	3.222,77		
I	l'hivern	167,61	167,72	111,48	167,64	438,02	2.372,10	2.816,69		
I	demà és dimecres	400,42	400,48	56,49	400,44	449,13	2.208,52	3.018,89		

BIBLIOGRAFIA

- BALLONE, F. (2008), *Català de l'Alguer: distribució i anàlisi experimental dels fonemes vocàlics*, tesi de làurea, Facoltà di lingue e letterature straniere, Università degli Studi di Sassari, a.a. 2006-2007, director de la tesi C. Schirru, co-director G. Navarro.
- BERTINO, F. (2001) (a cura de), *Grammatica del dialetto algherese odierno* (reimpressió), L'Alguer 2001 [Sassari 1906]. Edicions del Sol.
- CARIA, R. (1990), *L'Alguer, llengua i societat*, Sàsser. EDeS.
- CARIA, R. (2006), *Il nome popolare degli uccelli ad Alghero*. Sassari. EDeS.
- DCA (1988), *Diccionari Català de l'Alguer*, a cura de Josep Sanna, L'Alguer/Barcelona. Fundació del II Congrés de la Llengua catalana.
- GUARNERIO, P.E. (1886), «Il dialetto catalano di Alghero», *Archivio Glottologico Italiano*, Roma-Torino-Firenze. Loescher.
- IEC (1999), *Aplicació al català dels principis de transcripció de l'Associació Fonètica Internacional*, a cura de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. IEC.
- KUEN, H. (1932), «El dialecto de Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, vol. V. Barcelona.
- LLORET, M.R. – JIMÉNEZ, J. (2005), *Two Kinds of Vowel Epenthesis in Algherese Catalan*, consultable a l'adreça: <http://www.uv.es/foncat/cat/OrdAlf.wiki>.
- MANUNTA, F. (1988), *Cançons i líriques religioses de l'Alguer catalana*, L'Alguer. La Celere.
- MASCARÓ, J. (2002), «El sistema vocàlic. Reducció vocàlica», *Gramàtica del català contemporani*, vol. I, pàg. 89-123, Barcelona. Empúries.
- PAIS, J. (1970), *Gramàtica algherese*, Barcelona. Barcino.
- PALOMBA, G. (1906), *Grammatica del dialetto algherese odierno*, Sassari. Ed. Montorsi.
- PRIETO, P. (2004), *Fonètica i fonologia. Els sons del català*, Barcelona. UOC.
- RECASENS, D. (1996), *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona. IEC.
- SCHIRRU, C. (1989), *Mandas: testo poetico orale, in trascrizione fonetica*.
- VENY, J. (1986), *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona. Enciclopèdia Catalana.